

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/podziemie-antykomunisty/127630,Marian-Borys-Czarny-Walka-do-ostatej-chwili.html>

Żołnierze PAS powiatu Kolno NZW. Stoją od lewej: Stanisław Waszkiewicz „Piskorz”, szef PAS Powiatu (oznaczony 1), Władysław Sadłowski „Twardy”, „Franek” (4). W drugim rzędzie od lewej: Marian Borys „Czarny” (2) oraz Stanisław Śledzik „Huragan” (6). W dolnym rzędzie od lewej siedzą: Hieronim Rogiński „Róg” (3) oraz Stanisław Grajek „Mazur” (5), 1950 r. (fot. z zasobu IPN)

ARTYKUŁ

Marian Borys „Czarny”. Walka do ostatniej chwili

OKRES HISTORYCZNY

(1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: ELŻBIETA STRZESZEWSKA 11.08.2026

12 sierpnia 1954 r. w starciu z funkcjonariuszami UB zginął Marian Borys „Czarny”, żołnierz Armii Krajowej oraz Narodowego Zjednoczenia Wojskowego,

podwładny i bliski współpracownik Hieronima Rogińskiego „Roga”.

Marian Borys przyszedł na świat 30 lipca 1927 r. w Zabielu, niewielkiej miejscowości w pow. kolneńskim, jako jeden z czterech synów Bolesława i Rozalii z d. Boć. Pochodził ze średniozamożnej rodziny, zajmującej się rolnictwem. Przed II wojną światową uczęszczał do szkoły powszechnej w Zabielu, a podczas okupacji niemieckiej pracował w rodzinnym gospodarstwie.

Partyzancki szlak

Był żołnierzem podziemia niepodległościowego i antykomunistycznego. Według dokumentacji znajdującej się w zasobie IPN, w działalność konspiracyjną na terenie powiatu kolneńskiego zaangażował się już w 1943 r. Początkowo służył w Armii Krajowej, a po wkroczeniu wojsk sowieckich pozostał w konspiracji w ramach obwodu łomżyńskiego Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” (WiN). W tym okresie prawdopodobnie krótko był funkcjonariuszem MO, ale szybko został z jej szeregów zwolniony.

W działalność konspiracyjną na terenie powiatu kolneńskiego Marian Borys zaangażował się już w 1943 r. Początkowo służył w Armii Krajowej.

Ujawnił się 31 marca 1947 r. w Powiatowym Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Łomży jako szeregowy członek WiN. W tym samym czasie pod przymusem zobowiązał się do współpracy z PUBP w Kolnie pod ps. „Sęk”. Nie zamierzając jednak być konfidentem bezpieki, zaczął się ukrywać, a na początku 1948 r. nawiązał kontakt z plut. Stanisławem Waszkiewiczem „Piskorzem”, dowódcą Pogotowia Akcji Specjalnej (PAS) w Komendzie Powiatu NZW „Łużyca” – „Łuków”, obejmującego pow. kolneński oraz części pow. ostrołęckiego i piskiego.

Pod pseudonimem „Czarny” walczył w oddziałach Narodowego Zjednoczenia Wojskowego, sierż. Bronisława Chrzanowskiego „Orła”, „Chrzana”, a następnie chor. Hieronima Rogińskiego „Roga”. W ciągu kolejnych lat wziął udział w szeregu akcji bojowych, pełniąc jednocześnie funkcję sekretarza Komendy Powiatu NZW „Łuków”. Zajmował się nie tylko planowaniem i koordynacją działań zbrojnych, ale również utrzymywaniem

siatki konspiracyjnej, zapewnianiem łączności i zabezpieczaniem kluczowych informacji organizacyjnych. Był także członkiem sądu koleżeńkiego i dowódcą jednego z patroli.

Sytuacja oddziału zmieniła się drastycznie po samobójczej śmierci Hieronima Rogińskiego „Roga”. Marian Borys przejął wówczas dowództwo nad niedobitkami oddziału.

Sytuacja oddziału i samego „Czarnego” zmieniła się drastycznie po 18 kwietnia 1952 r. i samobójczej śmierci Hieronima Rogińskiego „Roga” w bunkrze we wsi Czerwone koło Kolna. Marian Borys przejął wówczas dowództwo nad niedobitkami oddziału, który początkowo liczył sześciu ludzi. Jednak w listopadzie 1953 r. trzech z nich zginęło w trakcie obławy w Dudach Puszczańskich (pow. Ostrołęka). Tym samym oddział przestał istnieć jako całość.

Marian Borys „Czarny” (po lewej, oznaczony nr 1), obok Stanisław Śledzik „Huragan” (2), b.d. (fot. z zasobu IPN)

**Żołnierze PAS KP NZW Kolno
„Łużyca” - Łuków”. Od lewej
stoją: plut. Marian Borys
„Czarny” (1), Stanisław Śledzik
„Huragan” (2), w środku siedzi
chor. Hieronim Rogiński „Róg”
(3) (fot. z zasobu IPN)**

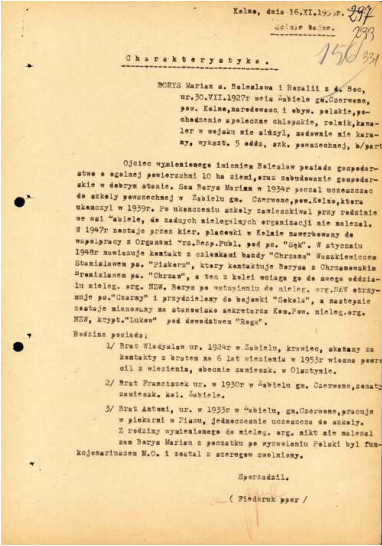
**Marian Borys „Czarny”
(oznaczony nr 1) i Stanisław
Śledzik „Huragan” (2) (fot. z**

Zdrada i zasadzka

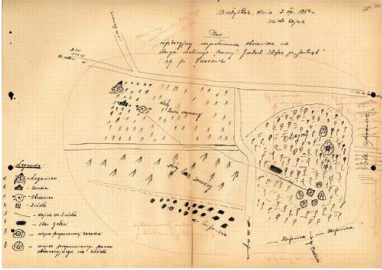
Dowódca ukrywał się w lasach niedaleko wsi Zaskrodzie (wówczas w gminie Mały Płock w powiecie kolneńskim), utrzymując stały kontakt jedynie z jednym z podwładnych – Stefanem Grelochem „Jastrzębiem”. O jego losie przesądziła praca operacyjna UB, tzw. „kombinacja operacyjna”, w wyniku której kontakt z „Jastrzębiem”, a za jego pośrednictwem z „Czarnym”, nawiązał agent bezpieczeństwa o ps. „Krzakowski”.

W zasobie Instytutu Pamięci Narodowej przechowywane są materiały archiwalne dotyczące działalności niepodległościowej Mariana Borysa „Czarnego”.

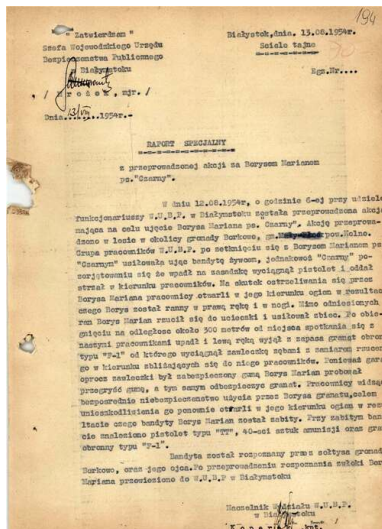
Agent pozyskał zaufanie Grelocha, który w lipcu 1954 r. przyprowadził go na spotkanie z „Czarnym” w punkcie kontaktowym w lesie zaskrodzkim. Przebywali tam wspólnie przez kilka dni, a odchodząc umówili się na kolejne spotkanie 10 sierpnia. Pozyskane wówczas przez „Krzakowskiego” informacje dotyczyły nie tylko położenia obozowiska „Czarnego” lub miejsc charakterystycznych, jak: bunkier czy źródło, ale również środków ostrożności podejmowanych przez poszukiwanego i posiadanej przez niego broni. Pozwoliły one, po przeprowadzeniu przez funkcjonariuszy bezpieczeństwa dodatkowych oględzin miejsca „rozpołożenia obozowiska”, na opracowanie planu schwywania partyzantów.

Charakterystyka Mariana Borysa „Czarnego”, przygotowana przez ppor. Mikołaja Fiedoruka, funkcjonariusza WUBP w Białymstoku. Kolno, 16 XI 1953 r. (z zasobu IPN)

„Plan orjetycyjny rozpołożenia (pisownia oryginalna - przyp. red.) obozowiska, na którym melinuje »Czarny«, Greloch Stefan »Jastrząb«” i ag. »Krzakowski«. Białystok, 2 VIII 1954 r. (z zasobu IPN)

Raport specjalny „z
przeprowadzonej akcji za
Borysem Marianem ps.
»Czarny«, złożony przez kpt.
Józefa Koperka, naczelnika
Wydziału do Walki z
Bandytyzmem WUBP w
Białymstoku, 13 VIII 1954 r. (z
zasobu IPN)

Ostatnia walka „Czarnego” rozpoczęła się 12 sierpnia 1954 r. o godz. 6.00. Pomimo zaskoczenia przez przeważającą grupę funkcjonariuszy UB, podjął nierówną walkę. Niestety, odniesione w trakcie strzelaniny rany (w prawą rękę i nogi), uniemożliwiły mu przebicie się przez okrążenie i ucieczkę. Jego ostatnie chwile znane są z raportu kpt. Józefa Koperka, naczelnika Wydziału do Walki z Bandytyzmem WUBP w Białymstoku, z 13 sierpnia 1954 r.:

„Mimo odniesionych ran Borys Marian rzucił się do ucieczki i usiłował zbiec. Po obiegnięciu na odległość około 300 metrów od miejsca spotkania się z naszymi pracownikami upadł i lewą ręką wyjął z zapasu granat obronny typu »F-1« od którego wyciągnął zawleczkę zębami z zamiarem rzucenia go w kierunku zbliżających się do niego pracowników. Ponieważ granat oprócz zawlecзки był zabezpieczony gumą Borys Marian próbował przegryźć gumę, a tym samym odbezpieczyć granat. Pracownicy widząc bezpośrednie niebezpieczeństwo użycia przez Borysa granatu, celem unieszkodliwienia go ponownie otwarli w jego kierunku ogień w rezultacie czego bandyta Borys Marian został zabity”.

Po akcji zwłoki „Czarnego” zostały przeszukane i sfotografowane „*post mortem*”. Zarekwirowano znaną przy nim broń i amunicję (pistolet TT, amunicja i granat obronny typu „F-1”). Po formalnym potwierdzeniu tożsamości zabitego przewieziono go do siedziby WUBP w Białymstoku. Dalszy ich los pozostaje nieznany.

**Żołnierze PAS powiatu Kolno
NZW. Stoją od lewej: Stanisław
Waszkiewicz „Piskorz”, szef PAS
Powiatu (oznaczony 1),
Władysław Sadłowski „Twardy”,
„Franek” (4). W drugim rzędzie
od lewej: Marian Borys „Czarny”
(2) oraz Stanisław Śledzik
„Huragan” (6). W dolnym rzędzie
od lewej siedzą: Hieronim
Rogiński „Róg” (3) oraz Stanisław
Grajek „Mazur” (5), 1950 r. (fot. z
zasobu IPN)**

**Żołnierze PAS powiatu Kolno
NZW. Stoją od lewej: Stanisław
Waszkiewicz „Piskorz”
(oznaczony 1), Marian Śledzik
„Huragan” (2), Władysław**

Sadłowski „Twardy” (3),
Hieronim Rogiński „Róg” (4),
Marian Borys „Czarny” (5),
Stanisław Grajek „Mazur” (6),
1950 r. (fot. z zasobu IPN)

* * *

W zasobie Instytutu Pamięci Narodowej przechowywane są materiały archiwalne dotyczące działalności niepodległościowej Mariana Borysa „Czarnego”. Są to przede wszystkim akta operacyjne świadczące o inwigilacji oddziałów podziemia antykomunistycznego przez resort bezpieczeństwa publicznego. W IPN przechowywane są również zdjęcia przedstawiające naszego bohatera, z charakterystyczną fryzurą, w otoczeniu innych członków oddziału.

Więcej interesujących materiałów na profilu **Archiwum IPN**

COFNIJ SIĘ